

**Gürkan KÜÇÜK**

**TÜKETİCİ SÖZLEŞMELERİNE  
UYGULANACAK HUKUK**



**FİLİZ KİTABEVİ  
İSTANBUL  
2024**

**Temmuz 2024**

ISBN: 978-975-368-834-5

**BASKI - CİLT**

Filiz Kitabevi Basım Yayın Dağıtım  
Petrol Ürünleri Sanayi ve Tic. Ltd. Şti.  
Matbaacı Sertifika Numarası: 48596

**YAYINLAYAN**



Filiz Kitabevi Basım Yayın Dağıtım  
Petrol Ürünleri Sanayi ve Tic. Ltd. Şti.  
Cemal Yener Tosyalı Cad. No: 57/A (113)  
Vefa-Fatih/İSTANBUL  
Tel: (212) 527 0 718  
(850)441 0 359  
Faks: (212) 519 20 71

[www.filizkitabevi.com](http://www.filizkitabevi.com)

[bilgi@filizkitabevi.com](mailto:bilgi@filizkitabevi.com)

Yayıncı Sertifika Numarası: 48596

---

Copyright© Bu kitabın Türkiye'deki yayın hakları Filiz Kitabevi Basım Yayın Dağıtım Petrol Ürünleri San. ve Tic. Ltd. Şti.'ne aittir. Her hakkı saklıdır. Hiçbir bölümü ve paragrafı kısmen veya tamamen ya da özet halinde, fotokopi, faksimile veya başka herhangi bir şekilde çoğaltılamaz, dağıtılamaz. Normal ölçüyü aşan iktibaslar yapılamaz. Normal ve kanunî iktibaslarda kaynak gösterilmesi zorunludur.

## ÖNSÖZ

Tüketici sözleşmelerine uygulanacak hukuk konusu günümüzde bu tip sözleşmelerin fazlalığı ve sorunların da o nedenle çoğalması nedeniyle önem arz etmektedir. Tüketicilerin korunması sadece yerel anlamda değil, uluslararası alanda da söz konusu olmaktadır.

Bu çalışmada milletlerarası özel hukukta tüketiciyi korur nitelikteki düzenlemeler ve Türkiye açısından MÖHUK madde 26 kapsamına dahil tüketici sözleşmelerine uygulanacak hukuk incelenecek olup, tüketiciyi özel korumayı gerektirir bu sözleşme tipleri açıklama konusu edilecektir. Aynı zamanda tüketicinin korunmasının Türk hukukundaki tezahürü ve genel bir tarihçesinden bahsedilecek, tüketiciyi korur nitelikte olan kamu düzeni ve doğrudan uygulanan kurallar da açıklanacaktır.

Bu uzun süreli çalışma boyunca her zaman bana anlayış gösterip yardımcı olan, desteklerini ve değerli katkılarını esirgemeyen sayın tez danışmanı hocam Dr. Öğr. Üyesi Ayşe Elif ULUSU'ya, asistanlığımı yürüttüğüm ve bu süreçte beni her zaman destekleyen sayın hocam Dr. Öğr. Üyesi Özge VARIŞ'a, tez jürimde bulunan ve değerli katkılarıyla tezimi geliştirmemi sağlayan sayın hocam Dr. Öğr. Üyesi Mine TAN DEHMEN'e, hayat arkadaşım Cansın KAYA KÜÇÜK başta olmak üzere aileme ve çalıştığım kurumdaki tüm asistan arkadaşlarım ve hocalarıma maddi ve manevi tüm destekleri için teşekkür ederim.

**Gürkan KÜÇÜK**

**İstanbul, 2024**



## İÇİNDEKİLER

GİRİŞ.....	1
------------	---

### BİRİNCİ BÖLÜM TÜKETİCİ HUKUKUNA DAİR TEMEL BİLGİLER

I. TÜKETİCİNİN KORUNMASI KAVRAMININ TARİHSEL GELİŞİMİ .....	5
A. 19. YÜZYIL ÖNCESİNDE TÜKETİCİNİN KORUNMASI .....	5
1. Dünyada.....	5
2. Türkiye’de .....	7
B. 19. YÜZYIL VE SONRASINDA TÜKETİCİNİN KORUNMASI.....	10
1. Dünyada.....	10
2. Türkiye’de .....	15
II. TÜKETİCİNİN KORUNMASININ NEDENLERİ VE AMAÇLARI.....	19
A. TÜKETİCİNİN KORUNMASININ NEDENLERİ .....	19
B. TÜKETİCİNİN KORUNMASININ AMAÇLARI .....	21
III. TÜKETİCİ İŞLEMİNİN ALT KAVRAMI OLARAK TÜKETİCİ SÖZLEŞMESİ.....	24
A. GENEL OLARAK.....	24
B. TÜKETİCİ SÖZLEŞMELERİNİN ÖZELLİKLERİ.....	29
C. TÜKETİCİ SÖZLEŞMESİNİN KOŞULLARI .....	30
1. Genel Olarak.....	30
2. Taraf Koşulu .....	31
a. Sözleşmenin Bir Tarafının Tüketici Olması.....	31
(1) Tüketici Tanımı.....	31

(2) Tüketicinin Gerçek ya da Tüzel Kişi Olması.....	32
i. Gerçek Kişiler.....	32
ii. Tüzel Kişiler.....	34
(3) Tüketicinin Mesleki ya da Ticari Amaçla Hareket Etmemesi .....	36
i. Amacın Belirlenmesi.....	36
ii. Amacın Ticari İş ve Tüketim Karinesine Göre Belirlenmesi .....	39
iii. Karma İşlemlerde Amacın Belirlenmesi .....	39
b. Sözleşmenin Bir Tarafının Satıcı/Sağlayıcı Olması.....	41
(1) Satıcı/Sağlayıcı Tanımı.....	41
(2) Satıcı/Sağlayıcının Gerçek ya da Tüzel Kişi Olması...	42
(3) Satıcı/Sağlayıcının Mal veya Hizmeti İvazlı Şekilde Doğrudan ya da Dolaylı Olarak Sunması .....	43
(4) Satıcı/Sağlayıcının Mesleki veya Ticari Amaçlarla Hareket Etmesi .....	44
(5) Kredi Veren.....	45
3. Konu Koşulu.....	47
a. Mal ve Hizmet Kavramı .....	47
(1) Genel Olarak .....	47
(2) Mal Kavramı .....	47
i. Genel Olarak.....	47
ii. Taşınır Eşya.....	49
iii. Konut veya Tatil Amaçlı Taşınmaz Mallar.....	49
iv. Elektronik Ortamda Kullanılmak Üzere Hazırlanan Yazılım, Ses, Görüntü ve Benzeri Her Türlü Gayri Maddi Mallar .....	50
v. Tüketici Ürünü.....	52
(3) Hizmet Kavramı.....	52
3. Süre Koşulu .....	53

**İKİNCİ BÖLÜM**  
**MİLLETLERARASI ÖZEL HUKUKTA TÜKETİCİ**  
**SÖZLEŞMELERİNE UYGULANACAK HUKUKA GENEL BİR**  
**BAKIŞ**

I. MİLLETLERARASI ÖZEL HUKUKTA TÜKETİCİNİN	
KORUNMASININ ORTAYA ÇIKIŞI .....	55
A. GENEL OLARAK.....	55
B. YASAL DÜZENLEMELER .....	57
II. MİLLETLERARASI ÖZEL HUKUKTA TÜKETİCİ	
SÖZLEŞMESİ KAVRAMI.....	59
A. GENEL OLARAK.....	59
B. KAPSAM.....	62
1. Kapsam Dahilinde Olan Durumlar .....	62
2. Kapsam Dışı Olan Durumlar .....	65
C. TARAFLAR.....	68
III. TÜKETİCİ SÖZLEŞMELERİNE UYGULANACAK	
HUKUKTA ÖNGÖRÜLEN BAĞLAMA NOKTALARI.....	70
A. BAĞLAMA NOKTALARININ BELİRLENMESİNDE	
KULLANILAN İLKELER VE YÖNTEMLER .....	70
1. Tüketiciyi Koruma Amaçlı İlkeler .....	70
a. Genel Olarak.....	70
b. Fonksiyonel Bağlama İlkesi .....	71
c. Kayırma İlkesi .....	72
2. Bağlama Noktaları Belirlenirken Kullanılan Yöntemler.....	73
a. Genel Olarak.....	73
a. Objektif Yöntem.....	73
b. Sübjektif Yöntem .....	74
(1) Genel Olarak .....	74
(2) Sübjektif Yöntemi Kabul Etmeyen Görüş .....	75
(3) Sübjektif Yöntemi Münhasıran Kabul Eden Görüş .....	76
(4) Sübjektif Yöntemi Sınırlayarak Kabul Eden Görüş.....	77
c. En Sıkı İlişkili Hukuk Yöntemi.....	78

B. HUKUK SEÇİMİ/SUBJEKTİF BAĞLAMA NOKTASI .....	79
1. Hukuk Seçimini Yasaklayan Düzenlemeler .....	79
2. Sınırlı Hukuk Seçimini Kabul Eden Düzenlemeler.....	80
C. HUKUK SEÇİMİNİN BULUNMADIĞI HALLERDE BAĞLAMA NOKTASI/OBJEKTİF BAĞLAMA NOKTASI..	82
1. Mutad Mesken .....	82
2. Mutad Meskenin Öngörüldüğü Haller.....	84
a. Genel Olarak.....	84
b. Tüketicinin Mutad Meskeni Ülkesinde Gerçekleştirilen Faaliyetler .....	86
(1) Genel Olarak .....	86
(2) Davet Kriteri .....	86
(3) Reklam Kriteri .....	89
(4) Sözleşme Kriteri.....	91
(5) İnternet Üzerinden Akdedilen Sözleşmeler .....	92
c. Tüketicinin Mutad Meskeni Ülkesinde Siparişlerin Kabul Edilmesi .....	94
d. Satıcının Satışı Teşvik Amaçlı Yurtdışı Gezisi Düzenlemesi Sonucu Gerçekleşen Satışlar .....	94

## ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

### TÜRK HUKUKU KAPSAMINDA TÜKETİCİ SÖZLEŞMELERİNE UYGULANACAK HUKUK

I. TÜRK MİLLETLERARASI ÖZEL HUKUKUNDA TÜKETİCİ SÖZLEŞMELERİNDE YABANCILIK UNSURU VE KORUNAN MENFAATLER .....	97
A. YABANCILIK UNSURU .....	97
B. KORUNAN MENFAATLER.....	99
1. Genel Olarak.....	99
2. Taraf Menfaati .....	101
3. İşlem Menfaati.....	101



4. Karar Ahengi Menfaati .....	102
5. Milletlerarası Toplumun Genel Menfaati .....	104
6. Maddi Hukuk Menfaati .....	105
II. MÖHUK KAPSAMINDA TÜKETİCİ SÖZLEŞMELERİ.....	106
A. TANIMI.....	106
B. KAPSAMI.....	109
1. Genel Olarak.....	109
2. Taraflar .....	110
3. Konu .....	110
4. Kapsam Belirlenirken Hangi Fıkranın Göz Önünde Bulundurulacağı Sorunu .....	112
5. Kapsam Dışı Bırakılan Konular .....	116
C. TARAFLARIN HUKUK SEÇİMİNE BAĞLI OLARAK UYGULANACAK HUKUKUN TESPİTİ .....	118
a. Hukuk Seçimi Kavramı .....	118
(1) Genel Olarak .....	118
(2) Açık, Zımni ya da Farazi Hukuk Seçimi .....	119
(3) Kısmi Hukuk Seçimi.....	122
(4) Hukuk Seçimi Zamanı .....	122
(5) Hukuk Seçiminin İlişkiyle Olan Bağlantısı .....	123
(6) Yabancılık Unsuru İçermeyen Sözleşmelerde Hukuk Seçimi .....	124
b. MÖHUK m. 26/1 Uyarınca Hukuk Seçimi.....	125
D. HUKUK SEÇİMİ YAPILMAYAN HALLERDE UYGULANACAK HUKUKUN TESPİTİ.....	129
a. Genel Olarak.....	129
b. Mutad Mesken Kavramı.....	131
c. Tüketicinin Mutad Meskeni Ülkesinde Gerçekleştirilen Faaliyetler .....	134
d. Tüketicinin Mutad Meskeni Ülkesinde Siparişlerin Kabul Edilmesi .....	138
e. Satıcının Satışı Teşvik Amaçlı Yurtdışı Gezisi Düzenlemesi Sonucu Gerçekleşen Satışlar .....	139

E. SÖZLEŞMENİN ŞEKLİ.....	141
F. YETKİLİ YABANCI HUKUKUN UYGULANMASINI ENGELLEYİCİ DÜZENLEMELER.....	143
1. Kamu Düzeni.....	143
2. Doğrudan Uygulanan Kurallar .....	151
a. Lex Fori'nin Doğrudan Uygulanan Kuralları.....	154
b Lex Causae'nın Doğrudan Uygulanan Kuralları.....	156
c. Üçüncü Devletin Doğrudan Uygulanan Kuralları.....	157
SONUÇ .....	163
KAYNAKÇA .....	167

## KISALTMALAR LİSTESİ

<b>a.g.e.</b>	:	Adı geçen eser
<b>a.g.m.</b>	:	Adı geçen makale
<b>AB</b>	:	Avrupa Birliği
<b>ABAD</b>	:	Avrupa Birliği Adalet Divanı
<b>ABD</b>	:	Amerika Birleşik Devletleri
<b>AHBVHFD</b>	:	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
<b>ASEAD</b>	:	Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi
<b>AYM</b>	:	Anayasa Mahkemesi
<b>BATİDER</b>	:	Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi
<b>BM</b>	:	Birleşmiş Milletler
<b>bs.</b>	:	Bası
<b>C.</b>	:	Cilt
<b>Çev.</b>	:	Çeviren
<b>DEUHFD</b>	:	Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
<b>DEÜİFD</b>	:	Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
<b>dn.</b>	:	Dipnot
<b>DÜDAD</b>	:	Dicle Üniversitesi Adalet Meslek Yüksekokulu Dicle Adalet Dergisi
<b>E.</b>	:	Esas
<b>Ed.</b>	:	Editör

<b>edn.</b>	:	Edition
<b>eTKHK</b>	:	4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun
<b>EÜİİBFD</b>	:	Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi
<b>GJICL</b>	:	Georgia Journal of International and Comparative Law
<b>GÜHFD</b>	:	Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
<b>HD</b>	:	Hukuk Dairesi
<b>HGK</b>	:	Hukuk Genel Kurulu
<b>HMK</b>	:	6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu
<b>İBD</b>	:	İstanbul Barosu Dergisi
<b>İBGK</b>	:	İçtihadı Birleştirme Büyük Genel Kurulu
<b>İKÜHFD</b>	:	İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
<b>İÜHFM</b>	:	İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası
<b>JSHSR</b>	:	Journal of Social and Humanities Sciences Research
<b>K.</b>	:	Karar
<b>m.</b>	:	Madde
<b>MHB</b>	:	Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni
<b>MÖHK</b>	:	Milletlerarası Özel Hukuk Kanunu
<b>MÖHUK</b>	:	5718 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun
<b>MÜHFHAD</b>	:	Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi
<b>PPIL</b>	:	Public and Private International Law Bulletin
<b>R.G.</b>	:	Resmî Gazete

<b>Rom I</b>	:	2008 Tarihli Sözleşmeden Doğan Borç İlişkilerine Uygulanacak Hukuka İlişkin Roma I Tüzüğü
<b>RomK</b>	:	1980 Tarihli Sözleşmeden Doğacak Borçlara Uygulanacak Hukuk Hakkında Roma Konvansiyonu
<b>S</b>	:	Sayı
<b>s.</b>	:	Sayfa
<b>s.y.</b>	:	Sayı yok
<b>SÜHFD</b>	:	Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
<b>T.</b>	:	Tarih
<b>t.y.</b>	:	Tarih yok
<b>TAAD</b>	:	Türkiye Adalet Akademisi Dergisi
<b>TBB Dergisi</b>	:	Türkiye Barolar Birliği Dergisi
<b>TBK</b>	:	6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu
<b>TBMM</b>	:	Türkiye Büyük Millet Meclisi
<b>TKHK</b>	:	6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun
<b>TPPK</b>	:	Türk Parasının Kıymetini Koruma Kanunu
<b>TTK</b>	:	6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu
<b>UAYBD</b>	:	Uluslararası Akademik Yönetim Bilimleri Dergisi
<b>v.d.</b>	:	Ve diğerleri
<b>vd.</b>	:	Ve devamı
<b>y.y.</b>	:	Yayımcı yok



## GİRİŞ

Tüketim kavramının baş aktörü olan tüketici, çağlar boyu ekonomik ve sosyal ilişkilerin başat aktörlerden biri olmuştur. Üretimin başlamasıyla birlikte tüketim de söz konusu olmuş, üretimin hızlanması ve sanayileşmesi sonucunda üretim ve tüketimde adeta bir patlama yaşanmıştır. Bu üretim ve tüketim patlaması sonucunda tüketici ve karşı tarafında yer alan üretici, satıcı gibi aktörler arasında belli başlı sorunlar ortaya çıkmıştır. Bu sorunlar genelde tüketicinin sömürülmesi, zayıf halka olmasından kaynaklı sıkıntılar yaşaması şeklinde ortaya çıkmıştır.

Tüketicinin yaşadığı sorunlar nedeniyle dünyada tüketicinin korunması hakkında bazı adımlar atılmaya başlanmıştır. Bu atılan adımlar hukuk alanında da kendini göstermiştir. Zira tüketicilerin korunması için en başta gelen ve en önemli durum hukuki açıdan belli standartların yakalanması ve bu sayede tüketicilerin korunmalarının sağlanmasıdır.

Başta iç hukuk düzenlerinde kendini gösteren, ülkelerin iç pazarlarındaki tüketicileri korumaya yönelik çalışmalar, daha sonra kendisini milletlerarası özel hukuk alanında da göstermeye başlamıştır. Teknolojinin gelişimi neticesinde mesafelerin kısalması, iletişimin kolaylaşması gibi etkenlerden dolayı tüketiciler sınırları aşan nitelikte işlemler yapmaya başlamış, birden fazla hukuk sistemiyle bağlantılı durumlar içerisine girmiştir. Bu sebeplerden ötürü milletlerarası özel hukuk alanındaki çalışmalar hız kazanmış, tüketicilerin sınırları aşan durumlarda da korunabilmesi için çalışmalar yürütülmüş, düzenlemeler getirilmiştir.

Çalışmamızda öncelikle tüketici hukuku hakkında genel bilgiler verilecektir. Tüketicilerin korunmasının tarihsel gelişiminden bahsedilecek, burada sanayi devrimine kadar olan durum hem dünyada hem Türkiye'deki haliyle ortaya konulacaktır. Sanayi devriminden sonra adeta şaha kalkan tüketicinin korunması kavramı, bu dönemden sonraki gelişmeleriyle ele alınacak, günümüze kadar olan süreçten bahsedilecektir.

Daha sonra tüketici sözleşmesi kavramının Türk hukukundaki durumu incelenecektir. Burada vasıflandırma sonucu lex fori'ye göre bir nitelendirme yapılacağından, Türk hukukundaki tüketici sözleşmesi kavramı açıklanacaktır. Çalışmamızın konusu 5718 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun<sup>1</sup>'un 26. maddesi olduğundan, tüketici sözleşmelerinin tarafları ve konusu hakkında açıklamalar yapılacak, her tüketici sözleşmesi tek tek incelenmeyecektir. Tüketici sözleşmesi taraf, konu ve süre açısından inceleme konusu yapılacaktır. Bu minvalde taraflar olarak öncelikle tüketici, daha sonra neredeyse her tüketici sözleşmesinin diğer tarafı olan satıcı/sağlayıcı kavramlarına değinilecektir. MÖHUK m. 26 kapsamında krediye dair bir düzenleme de bulunduğundan, kredi veren hakkında da bilgi verilecektir. Konu açısından yine tüketici sözleşmelerine konu unsurlar açıklanacak, daha sonra tüketicileri korumanın uygulama alanı olarak mevzuatın süre koşulu hakkında açıklamalar yapılacaktır.

İkinci bölümde milletlerarası özel hukuk bağlamında tüketici sözleşmelerine uygulanacak hukuk incelenecektir. Öncelikle milletlerarası özel hukukta tüketicinin korunması kavramının ortaya çıkışı ve bu konuda Avrupa, Amerika gibi farklı kıtalardaki yasal düzenlemelerden bahsedilecektir. Daha sonra milletlerarası özel hukukta tüketici kavramı inceleme konusu yapılacak, üçüncü bölümle paralellik içermesi açısından genellikle Roma Konvansiyonu ve Roma I Tüzüğü incelenecektir. Öngörülen bağlama noktaları incelenirken kullanılan ilke ve yöntemler üzerinde durulacak, daha sonra ise hukuk seçimi ve hukuk seçiminin yapılmadığı haller inceleme konusu yapılacaktır.

Üçüncü bölümde MÖHUK m. 26 mercek altına alınacaktır. Burada öncelikle tüketicilerin milletlerarası özel hukuk bağlamında korunmasına değinilecektir. Daha sonra tüketici sözleşmelerini düzenleyen MÖHUK m. 26'daki tüketici sözleşmesi tanımı ve MÖHUK'un başka hiçbir maddesinde tanım bulunmazken tüketici sözleşmelerine dair geti-

---

<sup>1</sup> R.G., T. 12 Aralık 2007, S. 26728.



rilen bu tanımdan ne anlaşılması gerektiği inceleme konusu yapılacaktır. Daha sonra doktrinde ikinci fıkrada sayılmış şartların birinci ve dördüncü fıkra açısından da geçerli olup olmayacağına dair tartışmalar ele alınacaktır. Söz konusu kısımlarda maddenin mehz kanunları da inceleme konusu yapılacaktır. Bu incelemelerin akabinde tüketici sözleşmeleri hakkında ihdas edilmiş şartlar, ardından şekil hakkındaki düzenleme incelenecektir. Daha sonra bu maddenin tatbiki sonucu yabancı hukuk uygulanması gerekiyorsa, bu yabancı hukuku engelleyici nitelikte olan kamu düzeni ve doğrudan uygulanan kurallar inceleme konusu yapılacaktır.

